

W. H. VAN DER NAT IN DE LAKENHAL TE LEIDEN.

In het begin van dezen zomer is de Leidsche schilder Willem Hendrik van der Nat gestorven en wie, behalve een kring van plaatselijke bewonderaars en enkelen daarbuiten, heeft geweten, wat zijn werk aan schoonheid inhield? Wat wist men in Amsterdam of Rotterdam van hem? Reputaties kwamen en gingen in de dertig jaren van zijn arbeid, richtingen en vernieuwingen braken door, vervloeiden en verdwenen weer, maar wat moest men beginnen met een schilder als Van der Nat, op wien de roerige getijden der hedendaagsche kunst geen vat schenen te hebben en die maar schilderde zooals de Haagsche school deed? Moest men hem eigenlijk wel voor „vol” aanzien?

Van der Nat heeft zijn eigen roem niet in de hand gewerkt. Hij zocht de openbaarheid niet en ging bescheiden zijn gang. De vreugde van het scheppen was hem voldoende belooning en omdat hij een eerlijk kunstenaar was, schilderde hij precies zooals hij zelf het goed vond en ging hij zich niet uiten in een vormentaal, die de zijne niet was. Deze zeldzame deugd alleen reeds wettigt, dat wij aandacht zullen hebben voor deze eenzame figuur.

Geboren in 1864, heeft Van der Nat op ongeveer 20-jarigen leeftijd eerst de lithografie beoefend als vak, doch hij verliet al gauw den steen om naar het palet te grijpen. Hij ging landschap schilderen, eerst in Brabant en Gelderland, toen in Drenthe en het duurde niet lang of hij had zijn eigenlijke genre gevonden, het dierenleven, en als wij nu Van der Nat herdenken om zijn mooiste, innigste werk, dan zien wij bovenal in hem den dierenschilder, die als zoodanig een bijzondere plaats in de Nederlandsche schilderkunst inneemt. Al sluit hij zich in zijn werk aan bij de Haagsche school, hij volgt niemand na en het beste, wat hij naliet kunnen wij gerust vergelijken met overeenkomstig werk van Mauve, om maar een voorbeeld te noemen. En dan is het interessant om te zien, hoe Van der Nat zich naast deze groote figuur handhaaft. Ontegenzeggelijk was Mauve groter, knapper en universeeler en was Van der Nat, wat men noemt, een beperkt talent, iemand die niet ongestraft buiten zijn genre — de intimiteit van kleine dingen in de natuur — ging. Maar Van der Nat was allereerst een toegewijd waarnemer en een hard werker, die in zijn beste werk altijd tot de kern, de ziel der dingen trachtte door te dringen. Hij had verder het groote geduld om een dier zoo lang te bestudeeren, tot hij het kende in zijn karakter, in al zijn bewegingen en gewoonten. Voortreffelijk en fijn teekenaar als hij was, legde hij, met een oneindige overgave tot zijn taak, eerst met potlood of krijt alle bijzonderheden vast van het leven der dieren. Uit lange reeksen van studies bouwde hij dan een groote teekening of schilderij op, en zoo, door liefde

en door onverzettelijken arbeid, heeft hij dieren uitgebeeld beter, dieper vooral dan één van onzen tijd. Dit is zijn groote beteekenis. Van Mauve kennen wij het schaap vooral als deel der kudde, van Jan Mankes de geit als een droomverschijsing, van Isaac Israels de ezel of het paard als een kleurvlek of als een beweging, maar van Van der Nat kennen wij het dier als een individualiteit, als een afzonderlijk wezen met een eigen ziel, een eigen karakter.

Het grootste zal Van der Nat, naar ik vermoed, blijven in zijn schapen. Geen dier heeft hij bestudeerd en liefgehad als het schaap. Welke mooie dingen hij ook heeft gemaakt van geiten of van pluimvee — het rund trok hem blijkbaar niet aan — zijn schapenstudies hebben een kracht en tegelijk een teederheid als geen andere en ziet nu de met smaak uitgezochte collectie uit zijn werk, tijdelijk bijeengebracht in de L a k e n h a l t e L e i d e n, bijeen, waar ook stillevens, landschappen hangen en ook een enkel portret, gij zult steeds teruggaan naar die groote koppen van schapen, naar die schemerige stallen, waarin die dieren bijeen staan.... Waar wordt men zoo stil van? Hier heeft een kunstenaar het leven aangeraakt en ons geopenbaard.

Maar ook zijn geiten zijn prachtig, vooral de jonge dieren met hun nog onwennige malle pootjes, hun dikke harige koppen en welk een colorist toonde hij zich vaak in zijn kleine studies van konijnen. In dit opzicht is er verwantschap met het werk van zijn eenige jaren eerder overleden stadgenoot Floris Verster, wiens invloed hier en daar onmiskenbaar is, het duidelijkst in de stillevens van bloemen en van doode vogeltjes. Toch, al moge dit zoo zijn, ook daarin is Van der Nat stellig geen navolger. Er zijn hier een paar kleine schilderijtjes van een paar doode vogels, die van kleur en van compositie voortreffelijk zijn en vol groote ontroering in een klein bestek en er is een stilleven van roode pruimen op een tinnen schotel, zoo knap en zoo buitengewoon van stofuitdrukking, dat men het als een voorbeeld van de beste Hollandsche stillevenkunst kan noemen. Nog in 1926 schilderde Van der Nat een „stilleven met sprotjes” rijk en diep van kleur, reëel en toch met een geheimzinnig fonkelend leven, zooals ook Verster dat kon. Wat had Van der Nat ons nog kunnen schenken, zoo hij was blijven leven?

En dat is telkens de vraag, die men zich stelt, nu men dit werk bijeen ziet: wat had het nog kunnen worden? Toen hij nog leefde en men hier en daar eens een stukje van hem zag, kon men zijn verwachtingen niet altijd even hoog spannen, want weinig schilders waren zich zelf zoo ongelijk als Van der Nat. Buiten zijn Hollandsche intimiteit kon hij niet gaan: het eenige jaren uit Spanje meegebrachte werk was een mislukking. En zelfs temidden van zijn dieren was de spanning wel eens zoek en als dat zoo was, werd ineens ook de kleur van zijn werk veel minder. Maar dan